

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВРОДА ЮРІЙ ФЕДОРОВИЧ

УДК 621:658.012.4

ОЦІНКА ТА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ
ПОТЕНЦІАЛУ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами
економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2009

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Науково-дослідному центрі індустріальних проблем розвитку Національної академії наук України.

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент

Волик Ірина Миколаївна,

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, вчений секретар.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор

Гончаров Валентин Миколайович,

Луганський національний аграрний університет,
завідувач кафедри економіки праці та соціально-
трудових відносин;
кандидат економічних наук, доцент

Савченко Марина Василівна,

Донецький національний університет, доцент кафедри
економіки підприємства.

Захист дисертації відбудеться «05» березня 2009 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.055.01 у Харківському національному економічному університеті за адресою: 61001, м. Харків, пр. Леніна, 9-а.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного економічного університету за адресою: 61001, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

Автореферат розісланий «05» лютого 2009 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

О. М. Ястремська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розвиток економіки України залежить від вирішення широкого спектра взаємозалежних техніко-економічних, організаційних і соціальних проблем, серед яких можна визначити і проблему оцінки та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу на машинобудівних підприємствах України, що забезпечують зростання конкурентоспроможності вітчизняного машинобудівного комплексу. Саме тому одним із головних питань цього напрямку досліджень є подальша розробка теоретичних та науково-методичних положень щодо оцінки та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства, спрямованих на створення й використання його конкурентних переваг.

У науковій літературі в роботах провідних зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів досить повно розглянуті проблеми формування організаційно-економічного механізму стратегічного управління і, зокрема, управління потенціалом промислових підприємств. Найбільшого розвитку ці питання здобули в роботах Г. Л. Азоєва, І. Ансоффа, О. С. Віханського, А. І. Воронкової, В. М. Гейця, В. Г. Герасимчука, В. М. Гончарова, А. П. Градова, В. М. Гриньової, Ю. Б. Іванова, Б. Карлофа, М. О. Кизима, М. І. Круглова, І. П. Отенко, В. С. Пономаренка, С. А. Попова, М. Портера, О. М. Тищенко, А. Томпсона, О. М. Тридіда, А. В. Шегди, О. М. Ястремської, Р. А. Фатхутдінова, А. Ю. Юданова та інших. Разом з тим дотепер не знайшли вичерпного рішення питання, пов'язані з оцінкою та формуванням стратегічних напрямів розвитку потенціалу на машинобудівних підприємствах, не повною мірою вирішено проблеми методичного забезпечення прогнозування результатів реалізації стратегії розвитку потенціалу машинобудівного підприємства (ПМП). Об'єктивний процес подальшого поглиблення теоретичних, методичних та прикладних досліджень, що забезпечують подальший розвиток теоретичних засад та вдосконалення практики вітчизняних машинобудівних підприємств у цій сфері, визначає актуальність теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України. В основу дисертації покладено теоретичні, методичні й практичні розробки, які були виконані за участю автора за такими науково-дослідними роботами: «Стратегія розвитку машинобудівного комплексу» (номер державної реєстрації 0106U001852), «Підвищення конкурентоспроможності машинобудівного виробництва в Україні» (номер державної реєстрації 0100U001034), «Стратегічне управління використанням основного капіталу в господарських структурах машинобудівного комплексу (на прикладі регіону)» (номер державної реєстрації 0103U001819), «Оцінка ефективності організаційних перетворень у машинобудівному комплексі регіону» (номер державної реєстрації 0103U001818), «Соціально-економічні чинники підвищення ефективності машинобудівного виробництва в регіоні» (номер державної реєстрації 0104U002215), «Визначення умов розвитку господарських структур промисловості регіону, необхідних для їх міжнародної економічної інтеграції» (номер державної реєстрації 105U004737). При виконанні цих науково-

дослідних робіт особисто автором було вдосконалено методичний підхід щодо прогнозування результатів реалізації стратегії розвитку потенціалу машинобудівного підприємства; методичні положення щодо визначення загальних напрямів стратегічних змін потенціалу машинобудівного підприємства в залежності від обраної стратегії; класифікацію стратегій; розвинуто методичний підхід щодо оцінки формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства; методичний підхід до розробки матриці позиціонування потенціалу машинобудівного підприємства.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є узагальнення і подальший розвиток теоретичного і методичного забезпечення процесів формування та використання потенціалу машинобудівних підприємств та розробка науково-методичних і практичних рекомендацій щодо визначення стратегічних напрямів його розвитку.

Для досягнення поставленої мети були вирішені такі завдання:

дослідити й узагальнити ресурсні складові потенціалу машинобудівних підприємств та розробити методичний підхід щодо визначення інтегральної оцінки та аналізу позиціонування потенціалу машинобудівного підприємства в зовнішньому економічному середовищі;

узагальнити класифікації стратегій та визначити особливості їх формування щодо розвитку потенціалу машинобудівних підприємств, що визначаються його належністю до інтегрованих структур бізнесу;

проаналізувати існуючі тенденції динаміки змін потенціалу підприємств машинобудівного комплексу та розвинути методичний підхід щодо аналітичного дослідження тенденцій динаміки розвитку ПМП, визначити фактори зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства, які впливають на формування стратегічних напрямів розвитку його потенціалу, дослідити сучасні особливості використання методів стратегічного управління потенціалом

розвинути комплексний методичний підхід до стратегічного управління потенціалом машинобудівного підприємства та розробити методичні положення щодо визначення загальних напрямів стратегічних змін потенціалу машинобудівного підприємства;

вдосконалити методичний підхід щодо прогнозування результатів реалізації стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства.

Об'єктом дослідження є процес стратегічного управління розвитком потенціалу машинобудівного підприємства.

Предметом дослідження є теоретичне і методичне забезпечення оцінки та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства, що забезпечують підвищення його конкурентоспроможності.

Методи дослідження. Методичною та методологічною основою дослідження є фундаментальні праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених, в яких викладено наукові концепції й теоретичні розробки у сфері стратегічного управління щодо оцінки та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівних підприємств, які забезпечують їх конкурентні переваги.

У дослідженнях застосовувалися такі методи: монографічний – для дослідження складу часткових показників оцінки стану та ефективності

використання потенціалу машинобудівного підприємства, вимірювання й визначення особливостей їх використання в сучасних умовах побудови системи стратегічного управління потенціалом машинобудівного підприємства; аналізу й синтезу – для деталізації об'єкту дослідження й вивчення його функціональних і структурних складових; логічного і теоретичного узагальнення – для обґрунтування необхідності застосування нових наукових підходів й принципів щодо вирішення проблем оцінки потенціалу машинобудівних підприємств й аналізу впливу зовнішнього й внутрішнього середовищ діяльності машинобудівного підприємства на формування та використання його потенціалу; економічного аналізу – для вивчення, оцінки, узагальнення й порівняння фактичних даних про результати господарської діяльності підприємств з метою подальшого використання висновків для підвищення ефективності роботи виробничо-господарських структур вітчизняного машинобудування в умовах посилення конкуренції.

Серед спеціальних методів використовувалися методи: матричного моделювання – для позиціонування потенціалу машинобудівних підприємств на підставі аналізу стану й ефективності використання потенціалу машинобудівного підприємства; екстраполяції – для визначення загальних напрямів стратегічних змін потенціалу підприємства; регресійного аналізу, штучні нейронні мережі – для прогнозування результатів реалізації обраних стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства; кластерний аналіз – для визначення підмножини інтегральних показників стану й ефективності використання потенціалу машинобудівних підприємств, за якими формуються окремі кластери підприємств.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі й нормативні акти України, що стосуються питань державного регулювання діяльності підприємств в умовах конкурентного середовища, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Державної Комісії з цінних паперів та фондового ринку України, а також офіційні статистичні матеріали й дані, які були зібрані автором під час спеціально проведених досліджень на машинобудівних підприємствах України та Харківського регіону, зокрема, інформація з мережі Інтернет.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в розробці й обґрунтуванні комплексу теоретичних і методичних положень щодо вдосконалення оцінювання та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства.

Удосконалено:

методичний підхід до прогнозування результатів реалізації обраних стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства, який, на відміну від існуючих, здійснюється за допомогою побудови штучної нейронної мережі, що дозволяє при прогнозуванні змін стану й ефективності використання потенціалу врахувати вплив значної кількості латентних залежних показників, що характеризують його ресурсні складові;

методичні положення щодо формування сукупності альтернативних напрямів стратегічних змін потенціалу машинобудівного підприємства, за якими, на відміну від існуючих, визначається пріоритетність стратегічних змін за сукупністю оцінок тенденцій динаміки показників, що характеризують стан та ефективність використання складових потенціалу підприємства та наявних резервів розвитку

потенціалу, що сформовані на рівні підгалузі машинобудівного виробництва, до якої належить підприємство;

класифікацію стратегій розвитку потенціалу машинобудівного підприємства, в якій, на відміну від існуючих, додано ознаку «залежність стратегії від кількості суб'єктів господарської діяльності, які приймають безпосередню участь у формуванні стратегії розвитку потенціалу підприємства», що дозволяє врахувати особливості оцінювання і формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу або з позиції його самостійного формування та використання окремим підприємством, або з позиції скоординованого формування певною сукупністю підприємств, що створюють інтегровану структуру бізнесу та втілюють у життя загальну стратегію спільної діяльності;

методичний підхід щодо формування матриці позиціонування потенціалу машинобудівного підприємства, для побудови якої, на відміну від тих, що існують, застосовані інтегральні оцінки стану та ефективності використання його потенціалу, які розраховуються як середньгеометричне часткових показників усіх його складових (техніко-технологічної, фінансової, трудової та науково-інноваційної) з урахуванням вагомості кожної.

набули подальшого розвитку:

комплексний методичний підхід щодо стратегічного управління потенціалом машинобудівного підприємства, який, на відміну від існуючих, включає визначення змісту та послідовності здійснення чотирьох укрупнених етапів: оцінки динаміки зміни складових потенціалу; позиціонування сучасного стану потенціалу машинобудівного підприємства серед інших підприємств відповідної підгалузі на основі матриці «стан – ефективність використання потенціалу»; формування стратегічного напрямку розвитку потенціалу машинобудівного підприємства; прогнозування результатів реалізації сформованих стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені методичні підходи та обґрунтовані теоретичні положення, викладені в дисертації, доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані для оцінки та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства.

Основні положення дисертації, які мають прикладний характер, впроваджені на машинобудівних підприємствах м. Харкова. Рекомендації щодо удосконалення стратегічного управління потенціалом підприємства на основі застосування розробленого методичного підходу й пропозицій з оцінки динаміки показників стану й ефективності використання потенціалу машинобудівного підприємства прийняті та впроваджені в практику роботи ВАТ «Харківський завод електромонтажних виробів» (довідка про впровадження №10 від 14.01.2008 р.). Практичні й методичні рекомендації з вибору стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства та прогнозування результатів реалізації обраної стратегії підприємства впроваджені в практику ВАТ «Промзв'язок» (довідка про впровадження №19 від 17.01.2008 р.).

Особистий внесок автора. Всі наукові результати, викладені в дисертаційній роботі та опубліковані у відкритій пресі, отримані автором самостійно. Особистий

внесок дисертанта в роботах, виконаних у співавторстві, полягає в такому: запропоновано методичний підхід, щодо діагностики конкурентних переваг машинобудівного підприємства на основі інтегральних оцінок стану й ефективності використання його потенціалу [1, 2]; запропоновано комплексний підхід щодо прогнозування результатів реалізації стратегії розвитку потенціалу машинобудівного підприємства [3]; визначено особливості розвитку господарських структур машинобудівного комплексу з позиції оцінки переважно монопольного та олігопольного положення [4]; обґрунтовано доцільність використання інтегральних показників оцінки стану й ефективності використання потенціалу в процесі оцінки та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства на сучасному етапі активізації процесів вступу України до СОТ [5]; запропоновано системний підхід до стратегічного управління потенціалом як самостійних машинобудівних підприємств, зокрема таких, що входять до інтегрованих структур бізнесу [6]; обґрунтовано доцільність використання методичного підходу щодо прогнозування і розпізнавання виробничо-економічних ситуацій, які характеризують стан і ефективність використання ресурсних компонент потенціалу підприємств машинобудівного комплексу України, на основі моделювання нейронних мереж різної структури [7].

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й практичні результати досліджень, які наведено в дисертації, оприлюднені на II Міжнародній міждисциплінарній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми гуманізації й гармонізації управління» (м. Харків, 2001 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми інноваційного розвитку в Україні» (м. Харків, 2003 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інвестиційні стратегії стійкого розвитку» (м. Дніпропетровськ, 2004 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України». (с.м.т. Коктебель, 2004 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні проблеми інноваційно-структурних перетворень в Україні» (м. Харків, 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасних наук: теорія й практика» (м. Дніпропетровськ, 2005 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Економіка. Менеджмент невиробничої сфери: теорія, практика, перспективи» (м. Ялта, 2006); Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Сучасні економічні проблеми розвитку промислових підприємств» (м. Харків, 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики» (м. Львів, 2006 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми управління економічними процесами промислових підприємств» (м. Харків, 2006 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Регіональні аспекти організації й управління фінансовими ресурсами» (м. Івано-Франківськ, 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Корпорації й інтегровані структури: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність й інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2007 р.); Міжнародній науково-практичній

конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2008 р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 21 наукову працю, у тому числі 12 з них у фахових виданнях. Загальний обсяг опублікованих робіт склав 6,19 ум.-друк. аркушів.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертаційної роботи – 280 сторінок друкарського тексту, у тому числі 34 таблиці – 29 сторінок (з яких 3 таблиці займають 3 повні сторінки), 26 рисунків – 16 сторінок (з яких 2 рисунки займають 2 повні сторінки), 18 додатків на 91 сторінках, список використаних джерел (216 найменувань) – 18 сторінок. Обсяг основного тексту дисертації становить 166 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету й основні завдання роботи, розкрито наукову новизну й практичне значення отриманих результатів.

У **першому розділі «Теоретичні і методичні основи стратегічного управління потенціалом машинобудівного підприємства»** досліджено ресурсні складові потенціалу машинобудівного підприємства, розкрито його роль і значення в забезпеченні зростання конкурентоспроможності підприємства та розробити методичний підхід щодо визначення інтегральної оцінки потенціалу машинобудівного підприємства, його позиціонування в зовнішньому середовищі; проведено аналіз та узагальнення сучасних класифікацій стратегій.

Проведені дослідження та синтез точок зору вчених-економістів на визначення потенціалу машинобудівного підприємства дозволили зробити висновок, що його доцільно розглядати як динамічну сукупність взаємозалежних ресурсів підприємства, стан і ефективність використання яких визначають можливість досягнення стратегічних цілей функціонування виробничо-господарських структур машинобудівного комплексу України. На основі узагальнення різноманітних методичних підходів щодо визначення складу ресурсних компонент ПМП, запропоновано до його структури включати: техніко-технологічні, фінансові, трудові, науково-інноваційні ресурси.

В роботі запропоновано використовувати ієрархічний підхід до оцінювання ПМП, який дозволяє, по-перше, відповідно до кожної з ресурсних компонент, що досліджуються, визначити відповідні їй часткові показники, і, по-друге, одержати інтегральну оцінку потенціалу, яка поєднує подвійну його характеристику: це стан потенціалу і ефективність його використання.

Вибір часткових показників виконано на основі монографічного методу і теоретичного узагальнення робіт провідних вітчизняних та закордонних спеціалістів, а також з урахуванням методичних рекомендацій Міністерства економіки України щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства. В результаті проведених досліджень було відібрано 18 часткових показників, що визначають стан наведених вище ресурсних складових ПМП: техніко-технологічні

ресурси (5 показників) – коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення активної частини основних засобів та інші; фінансові ресурси (7 показників) – частка обігових коштів в активах, частка власних обігових коштів у покритті запасів та інші; трудові ресурси (4 показники) – темпи зростання питомої ваги робітників працездатного віку, темпи зростання питомої ваги працівників, що підвищили кваліфікацію у звітному році та інші; науково-інноваційні ресурси (2 показники) – питома вага витрат на технологічну підготовку виробництва в загальних витратах на технологічні інновації та інші. До складу часткових показників, що визначають ефективність використання ресурсних компонент ПМП, відібрані 12 показників, а саме: техніко-технологічні ресурси – темпи зростання фондівдачі, рентабельності основних засобів та рентабельності оборотних коштів, коефіцієнт погашення кредиторської заборгованості, продуктивності праці, питомої ваги відвантаженої інноваційної продукції в загальному об'ємі реалізованої продукції та інші. Шляхом розрахунку зваженої середньгеометричної зазначених сукупностей часткових показників були отримані інтегральні оцінки стану ресурсних компонент потенціалу машинобудівного підприємства – D та ефективності використання ресурсних складових його потенціалу – U . Для подальшого використання отримані значення інтегральних показників нормуються, що дозволяє розмістити їх в інтервалі від 0 до 1. Використання на практиці запропонованого підходу до формування інтегральної оцінки ПМП дозволяє виявити вплив змінювання ресурсних компонент та показників, які визначають стан і ефективність їх використання. У роботі обґрунтовано доцільність забезпечення пріоритетності досягнення відповідності якісних і кількісних показників, що характеризують рівень розвитку потенціалу підприємства, обраній конкурентній стратегії та поставленим цілям на всіх рівнях управління ПМП.

На основі узагальнення існуючих класифікацій стратегій розвитку ПМП запропоновано ввести додаткову класифікаційну ознаку, а саме: кількість суб'єктів виробничо-господарської діяльності, які безпосередньо приймають рішення при формуванні стратегії розвитку ПМП. В залежності від цієї ознаки виділено дві групи стратегій розвитку ПМП: перша група – стратегії, що розробляються самостійно кожним підприємством, та друга група – скоординовані стратегії розвитку ПМП, які розробляються та реалізуються сукупністю підприємств, що здійснюють свою виробничо-господарську діяльність у інтегрованих структурах бізнесу. У зв'язку з цим в дисертації обґрунтовано доцільність застосування цих двох груп стратегій в підсистемі стратегічного управління потенціалом машинобудівного підприємства.

У другому розділі «Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку потенціалу машинобудівних підприємств» досліджено стан і тенденції розвитку потенціалу вітчизняних машинобудівних підприємств, в контексті вступу України до СОТ подано оцінку впливу глобальних інтеграційних процесів на активізацію розвитку ПМП, обґрунтовано методичний підхід щодо аналітичного дослідження тенденцій динаміки розвитку ПМП; проведено аналіз факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства, які впливають на формування стратегічних напрямів розвитку його потенціалу; досліджено сучасні особливості використання методів стратегічного управління потенціалом на вітчизняних машинобудівних підприємствах.

Проведений аналіз посилення конкуренції на товарних ринках машинобудівної продукції України показав, що особливості розвитку господарських структур машинобудівного комплексу полягають у тім, що більшість великих машинобудівних підприємств залишаються потенційно монопольними структурами в аспекті входження нових підприємств у сферу економічної діяльності, яка пов'язана із завершеним циклом виробництва машинобудівної продукції та виходу з неї. Отже, до вступу України до СОТ резерви поліпшення стану ПМП були переважно пов'язані з внутрішнім його середовищем. Сьогодні, після вступу України до СОТ, рівень конкуренції на внутрішньому ринку машинобудівної продукції значною мірою визначається впливом зарубіжних товаровиробників. Виходячи з цього, визначення цілей стратегічного управління ПМП запропоновано здійснювати з урахуванням особливостей процесів формування динаміки результатів виробничо-господарської діяльності машинобудівного підприємства в сучасних умовах і з урахуванням розроблених автором пропозицій щодо вдосконалення оцінки та формування стратегічних напрямів розвитку його потенціалу.

В результаті проведених досліджень обґрунтовано використання розробленого методичного підходу щодо аналітичного дослідження тенденцій динаміки часткових та інтегральних показників стану й ефективності використання потенціалу машинобудівних підприємств Харківської області було встановлено, що у теперішній час відсутня чітка система, яка б дозволяла узгоджувати стратегічні управлінські рішення, спрямовані на забезпечення процесу оцінки та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалів підприємств. Отже не всі машинобудівні підприємства відповідають загальній тенденції розвитку потенціалу в машинобудуванні (DJ0) регіону. Негативні тенденції спостерігаються на підприємствах Харківської області, що виробляють машини і устаткування (DK) та електричне і електронне устаткування (DL) (рис. 1). У роботі визначені аналогічні функції, що описують тренди змін інтегральних показників розвитку ПМП, що здійснюють певні види економічної діяльності. Аналіз цих функцій, наведених у табл. 1, свідчить про можливість продовження цієї негативної тенденції у майбутньому.

Для поглибленого аналізу факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства, які впливають на формування стратегічних напрямів розвитку ПМП за період з 2001 р. по 2007 р. автором було досліджено сукупність з 35 українських підприємств, до якої були включені дві групи: перша група – підприємства, що виробляють машини та устаткування (21 підприємство), друга група – підприємства, що виробляють електричне та електронне устаткування (14 підприємств). За результатами аналізу звітів цих підприємств, наданих до Державної Комісії з цінних паперів та фондового ринку України, визначені зовнішні фактори, що впливають на рівень конкурентоспроможності машинобудівних підприємств. Як основні зовнішні фактори формування й використання потенціалу, 12,59% машинобудівних підприємств, що досліджувались, визначили політичні; 46,03% підприємств назвали фінансово-економічні; 28,57% – виділили виробничо-технологічні; 11,69% – визначили соціальні і 1,1% – вказали на екологічні фактори.

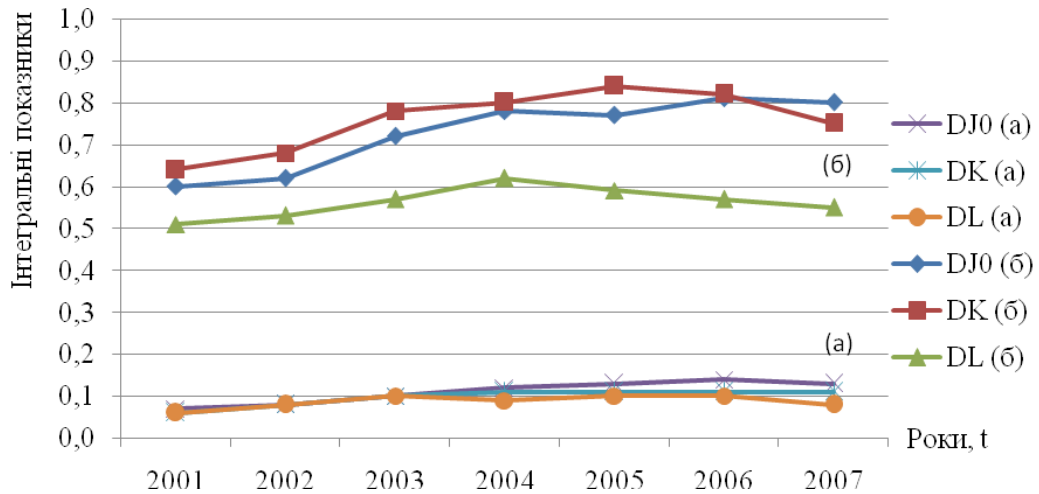

Рис. 1 Динаміка інтегральних показників оцінки стану (а) і ефективності використання (б) потенціалу машинобудівних підприємств Харківської області у 2001-2007 рр.

Таблиця 1

Поліноміальна залежність апроксимації змін у часі (t) інтегральних показників стану (y_1) та ефективності використання (y_2) потенціалу на машинобудівних підприємствах Харківської області

Тренд інтегральних показників	Виробництво машинобудівної продукції (DJ0), в т.ч.	Виробництво машин і устаткування (DK)	Виробництво електричного і електронного устаткування (DL)
Стану ПМП	$y_1 = -0,002t^2 + 0,028t + 0,038$ $R^2 = 0,962$	$y_1 = -0,002t^2 + 0,028t + 0,034$ $R^2 = 0,983$	$y_1 = -0,003t^2 + 0,028t + 0,035$ $R^2 = 0,865$
Ефективності використання ПМП	$y_2 = -0,007t^2 + 0,093t + 0,497$ $R^2 = 0,944$	$y_2 = -0,013t^2 + 0,129t + 0,504$ $R^2 = 0,933$	$y_2 = -0,007t^2 + 0,070t + 0,437$ $R^2 = 0,849$

В результаті дослідження особливостей використання методів стратегічного управління було визначено, що в умовах світової фінансово-економічної кризи успішна діяльність машинобудівних підприємств усе в більшій мірі буде визначатися якісними і кількісними змінами їх потенціалу. В дисертації запропоновано здійснювати формування якісних і кількісних змін ПМП з урахуванням принципів і підходів, що дозволяють реалізувати стратегічне управління розвитком потенціалу.

У третьому розділі «Вдосконалення методичного забезпечення стратегічного управління потенціалом машинобудівного підприємства» розроблено комплексний методичний підхід щодо стратегічного управління ПМП, методичні положення щодо формування загальних напрямів стратегічних змін ПМП, розроблений методичний підхід щодо прогнозування результатів реалізації стратегічних напрямів розвитку ПМП на основі використання сучасних технологій економіко-математичного моделювання.

Запропонований комплексний методичний підхід щодо стратегічного управління потенціалом машинобудівного підприємства передбачає виконання етапів, що наведено на рис. 2, та базується на оцінці динаміки часткових і інтегральних показників стану й ефективності використання ПМП; позиціюванні

машинобудівних підприємств в матриці «стан – ефективність використання потенціалу», що дозволяє визначити загальні напрями стратегічних змін ПМП з урахуванням внутрішніх резервів його розвитку, а також позиції підприємства в матриці; прогнозування результатів реалізації обраних загальних стратегічних напрямів розвитку потенціалу.

Рис. 2. Загальна схема етапів стратегічного управління потенціалом машинобудівного підприємства

На підставі оцінки динаміки показників характеристики стану й ефективності використання складових ПМП у роботі обґрунтовано висновок щодо стабільності факторів формування конкурентних переваг підприємства протягом досліджуваного періоду (2001-2007 рр.). Стабільність конкурентних переваг машинобудівних підприємств визначається їх здатністю зберігати або поліпшувати стан, підтримувати або підвищувати ефективність використання потенціалу відповідно до реалізованої конкурентної стратегії, спрямованої на розвиток підприємства. Зниження стабільності конкурентних переваг одночасно є слідством і причиною відхилень від обраної конкурентної стратегії підприємства, що, відповідно, впливає на стратегію розвитку машинобудівного підприємства в цілому.

Для позиціонування ПМП сформовано матрицю за інтегральними показниками: стану потенціалу та ефективності його використання. За допомогою кластерного аналізу (методом k-середніх) визначено, що матриця має чотири квадранти позиціонування. Границі квадрантів матриці запропоновано визначати експертним

методом. Склад експертів з десяти осіб було обґрунтовано розрахунковим методом. Погодженість думок експертів було перевірено за допомогою коефіцієнта конкордації, значення якого склало 0,84. У дисертації матриці позиціонування сформовані для кожної вибіркової сукупності українських машинобудівних підприємств, а саме для підприємств, що виробляють машини і устаткування, та для підприємств, що виробляють електричне і електронне устаткування. Результати позиціонування ПМП було розглянуто в динаміці за період з 2001 р. по 2007 р. Приклад результатів позиціонування ПМП наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Позиціонування ПМП (вибіркова сукупність українських підприємств, що виробляють машини й устаткування) у 2005-2007 рр.

Характеристика квадрантів матриці	2005 р.	2006 р.	2007 р.
«Деградація потенціалу» (Н – низький рівень стану ПМП; Н – низька ефективність використання ПМП)	ВАТ «Харківський завод агрегатних верстатів», ВАТ «Харківський завод тракторних самохідних шасі», ВАТ «Дергачівський завод турбокомпресорів», ВАТ «Зміївський машинобудівний завод», ВАТ Держинський електромеханічний завод «Сенсор», ВАТ «Харківхолодмаш», ВАТ «Машинобудівний завод ім. Фрунзе»	ВАТ «Автоліvmаш», ВАТ «Харківський завод агрегатних верстатів», ВАТ «Дергачівський завод турбокомпресорів», ВАТ Держинський електромеханічний завод «Сенсор», ВАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе», ВАТ «Харківський завод тракторних двигунів», ВАТ «Харківхолодмаш», ВАТ «Машинобудівний завод ім. Фрунзе»	ВАТ «Харківський завод агрегатних верстатів», ВАТ «Дергачівський завод турбокомпресорів», ВАТ «Зміївський машинобудівний завод», ВАТ «Харківський завод тракторних двигунів», ВАТ «Київський завод по виготовленню технологічного устаткування для агропромислового комплексу», ВАТ «Харківхолодмаш»
«Екстенсивний розвиток потенціалу» (Н – низький рівень стану ПМП; В – висока ефективність використання ПМП)	ВАТ «Автоліvmаш», ВАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе», ВАТ «Харківський завод тракторних двигунів», ВАТ «Галицький механічний завод»	ВАТ «Чугуївська паливна апаратура», ВАТ «Харківський завод тракторних самохідних шасі», ВАТ «Автрамат», ВАТ «Зміївський машинобудівний завод», ВАТ «Київський завод з виготовлення технологічного устаткування для агропромислового комплексу»	ВАТ «Автоліvmаш», ВАТ «Сімферопольський ремонтно-механічний завод», ВАТ Держинський електромеханічний завод «Сенсор», ВАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе», ВАТ «Галицький механічний завод»
«Інтенсивне використання потенціалу» (В – високий рівень стану ПМП; Н – низька ефективність використання ПМП)	ВАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря», ВАТ «Сімферопольський ремонтно-механічний завод», ВАТ «Турбоатом», ВАТ «Київський завод по виготовленню технологічного устаткування для агропромислового комплексу»	ВАТ «Сімферопільський ремонтно-механічний завод», ВАТ «Галицький механічний завод», ВАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря»	ВАТ «Чугуївська паливна апаратура», ВАТ «Харківський завод тракторних самохідних шасі», ВАТ «Автрамат», ВАТ «Турбоатом», ВАТ «Машинобудівний завод ім. Фрунзе»
«Інтенсивний розвиток потенціалу» (В – високий рівень стану ПМП; В – висока ефективність використання ПМП)	ВАТ «Харверст», ВАТ «Кременчуцький колісний завод», ВАТ «Чугуївська паливна апаратура», ВАТ «Автрамат», ВАТ «Харківський підшипниковий завод», ВАТ НВП «Оснащення»	ВАТ «Кременчуцький колісний завод», ВАТ «Турбоатом», ВАТ «Харківський підшипниковий завод», ВАТ НВП «Оснащення»	ВАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря», ВАТ «Харверст», ВАТ «Кременчуцький колісний завод», ВАТ «Харківський підшипниковий завод», ВАТ НВП «Оснащення»

На основі позиціонування ПМП у роботі розроблено методичні положення визначення загальних напрямів стратегічних змін потенціалу, що забезпечують розвиток підприємства і змінення негативних тенденцій в галузі.

Для прогнозування економічних наслідків реалізації загальних напрямів стратегічних змін ПМП відповідно до обраної стратегії запропоновано методичний підхід, згідно з яким на основі використання сучасних технологій економіко-математичного моделювання здійснюється науково обґрунтоване передбачення наслідків розвитку ПМП у два етапи. На першому етапі, з використанням штучної

нейронної мережі (ШНМ) прогноуються позиція потенціалу підприємства, що буде досягнута внаслідок втілення стратегічних змін ПМП. Для побудови ШНМ у роботі застосовано програмний продукт Statistica Neural Networks та проведено вибір типу побудови нейронної моделі, згідно з яким найбільшою ефективністю 0,99 і найменшою помилкою серед всіх розглянутих моделей – 0,0774 є тришаровий персептрон з 13 нейронами на прихованому шарі. За допомогою побудованої ШНМ розроблено прогнози значень інтегральних оцінок стану (D) й ефективності використання (U) ПМП на прикладі ВАТ «Машинобудівний завод ім. Фрунзе». Фактичні та отримані прогнозні значення інтегральних показників розвитку ПМП наведено на рис. 3. У дисертації доведено, що розроблена модель багаторівневого персептрона стану і ефективності використання потенціалу на машинобудівних підприємствах дозволяє отримати прогнози результатів реалізації обраної стратегії з достатньо низькою помилкою передбачення (7,74%). Обґрунтовано, що висока практична цінність такого підходу полягає в тому, що використання ШНМ дозволяє враховувати вплив латентних чинників розвитку ПМП, але ці чинники слабо формалізуються. На другому етапі за допомогою динамічної регресійної моделі прогноуються можливі економічні наслідки розвитку ПМП. Автором розроблено дві регресійні динамічні моделі для кожної досліджуваної вибіркової сукупності українських машинобудівних підприємств. На прикладі підприємств, що виробляють машини і устаткування, проведено експериментальну апробацію регресійної динамічної моделі (1) прогнозування обсягу реалізації продукції – Y (тис. грн) (табл. 3), який може бути забезпечений внаслідок практичного втілення обраних стратегічних змін ПМП.

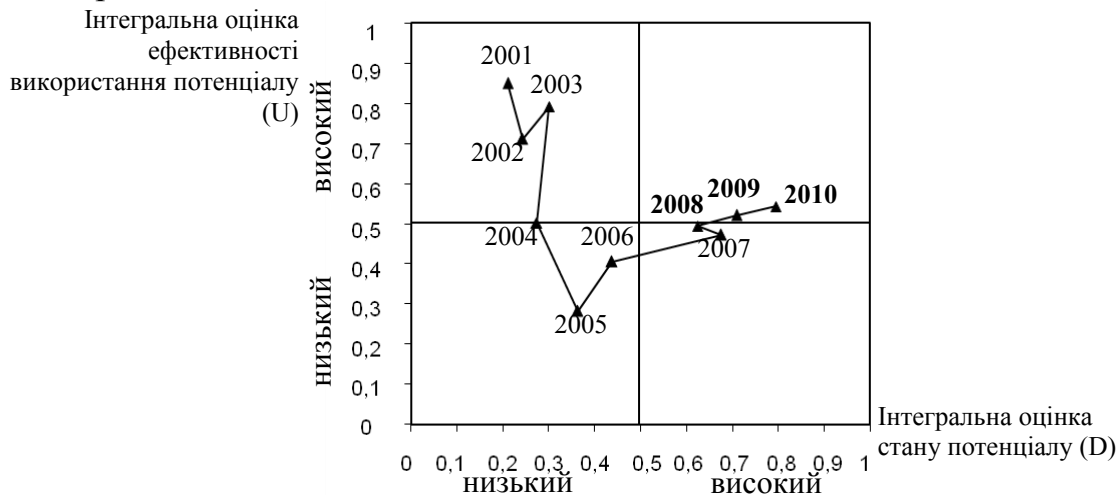

Рис. 3. Фактичні та прогнозовані положення (2008-2010 рр.) потенціалу ВАТ «Машинобудівний завод ім. Фрунзе» в матриці позиціювання потенціалів українських підприємств, що виробляють машини і устаткування

$$Y = 146096 + 115174x_1 - 249998x_2 + 870681x_3 + 463365x_4 + 142086x_5 - 745522x_6 + 837353x_7 \quad (1)$$

Фактори моделі (1) та функції, що визначають тренди їх зміни у часі, надано у табл. 3.

Чинники регресійної динамічної моделі

Чинники моделі	Моделі прогнозування змін чинників у часі (t)	R ²
Частка основних засобів в активах X ₁ ;	$x_1 = -0,0208t^2 + 0,1807t + 0,1018$	0,91
Коефіцієнт зносу активної частини основних засобів X ₂ , %;	$x_2 = 0,0249t^2 - 0,2719t + 1,0975$	0,86
Темпи зростання фондівддачі X ₃ , %;	$x_3 = -0,0059t^2 + 0,062t + 0,1654$	0,84
Темпи зростання рентабельності основних засобів X ₄ , %;	$x_4 = -0,587t^2 + 0,4857t + 0,0571$	0,67
Темпи зростання матеріалоемності X ₅ , %;	$x_5 = 0,0023t^2 + 0,0896t + 0,3796$	0,38
Частка запасів в оборотних активах X ₆ ;	$x_6 = -0,1801t^2 + 1,0366t - 0,1351$	0,32
Темпи зростання оборотності оборотних коштів X ₇ , %.	$x_7 = 0,0067t^2 - 0,067t + 0,2955$	0,97

Побудована регресійна модель (1) пояснює 62,06% варіацій залежного показника, що підтверджує її адекватність. Розрахований F-критерій Фішера-Снедекора (29,944) значно більше табличного ($F_{7,92,99\%}=15,8$), отже запропонована модель є адекватною і пояснює до 79,62% варіацій залежного показника – Y. Таким чином, за умови збереження існуючих тенденцій впродовж 2-3 років, підприємство ВАТ «Машинобудівний завод ім. Фрунзе» має значні резерви для розвитку свого потенціалу і може збільшити обсяги реалізації своєї продукції в 2010 році порівняно з 2007 роком у 2,5 рази. Таким чином, використання запропонованої моделі дозволяє визначити прогнозні оцінки зміни обсягу реалізації продукції підприємством під впливом зміни часткових показників, які визначають стан та ефективність використання ПМП, тобто прогнозувати економічні наслідки реалізації обраних стратегічних змін ПМП.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі теоретичного узагальнення й удосконалення сучасних методичних підходів вирішено важливе науково-практичне завдання щодо оцінки та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства. На основі отриманих результатів проведеного дослідження було отримано наступні висновки:

1. Визначено склад ресурсних складових потенціалу машинобудівного підприємства, до якого увійшли техніко-технологічні, фінансові, трудові та науково-інноваційні ресурси, що дозволяє підвищити рівень ефективності управління процесами формування та використання ПМП. Розроблено та доведено доцільність використання запропонованого методичного підходу щодо визначення інтегральних оцінок стану та ефективності використання потенціалу окремого машинобудівного підприємства, та його позиціонування серед потенціалів сукупності підприємств, що займаються аналогічним видом економічної діяльності. Інтегральну оцінку представлено як середньгеометричну зважену часткових показників оцінки стану й ефективності використання ресурсних складових ПМП. Розроблено методичні положення щодо визначення загальних напрямів стратегічних змін ПМП. Формування альтернативних варіантів стратегічних змін ПМП та їх вибір запропоновано реалізовувати з урахуванням використання створеного опису

типових ситуацій, параметри яких ідентифіковані частковими та інтегральними показниками, які визначають стан та ефективність використання ресурсних компонент потенціалу підприємства, що сприяє удосконаленню процедур обґрунтування та прийняття управлінських рішень, спрямованих на розвиток ПМП, який відповідає загальній конкурентній стратегії підприємства.

2. За результатами аналізу класифікацій стратегій розвитку ПМП запропоновано включити додаткову класифікаційну ознаку, а саме кількість суб'єктів виробничо-господарської діяльності, що приймають управлінські рішення при розробці та реалізації стратегії. Обґрунтовано, що ключовою умовою успішної реалізації стратегії розвитку ПМП є визначення, узгодження та взаємодоповнювання стратегічних змін потенціалів підприємств, які прямо приймають участь в її формуванні і реалізації, або опосередковано впливають на ці процеси. Виконання такої умови дозволяє, по-перше, здійснити обґрунтований вибір і координування стратегій розвитку потенціалів підприємств, що входять до складу інтегрованих структур бізнесу, по-друге, уникнути або розв'язати протиріччя між стратегічними напрямками розвитку потенціалів кожного окремо взятого підприємства, що у сукупності створюють одне для другого релевантне бізнес-середовище в процесі стратегічного управління потенціалом машинобудівного підприємства щодо визначення загальних напрямів його стратегічних змін.

3. Проведено аналіз існуючих тенденцій розвитку ПМП, за результатами якого визначено необхідність подальшого використання принципів стратегічного управління його розвитком. Розроблено методичний підхід щодо аналітичного дослідження тенденцій динаміки розвитку ПМП та його використання, що дозволяє узгоджувати стратегічні управлінські рішення, спрямовані на забезпечення процесу оцінки та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалів підприємств. Проаналізовано та визначено основні фактори зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства, які впливають на формування стратегічних напрямів розвитку ПМП, а саме фінансово-економічні та виробничо-технологічні фактори. Досліджено особливості використання методів стратегічного управління ПМП та запропоновано здійснювати якісні і кількісні зміни ПМП з урахуванням принципів і підходів, що дозволяють реалізувати стратегічне управління розвитком потенціалу.

4. Запропоновано комплексний методичний підхід щодо стратегічного управління ПМП, який дозволяє провести комплексну оцінку внутрішньовиробничих і галузевих резервів розвитку потенціалу підприємства, дати системну характеристику якості управлінських рішень, що забезпечують розвиток потенціалу підприємства. Завдяки такому підходу поетапно здійснюється обґрунтований вибір загального стратегічного напрямку розвитку ПМП на основі проведення процедури його позиціонування серед інших підприємств цієї галузі й прогнозування економічних наслідків практичної реалізації сформованих стратегічних напрямів розвитку ПМП.

Удосконалено методичні положення щодо визначення загальних напрямів стратегічних змін потенціалу машинобудівного підприємства на основі використання інтегральних показників стану та ефективності використання ПМП, що використовуються в матриці для позиціонування його потенціалу. Проведено

позиціонування потенціалу підприємств машинобудівного комплексу України, які здійснюють відповідні види промислової діяльності за допомогою розроблених матриць «стан – ефективність використання потенціалу», що дозволило отримати оцінки фактичного стану та прогнози зміни позиції підприємств, що досліджуються, за інтегральною оцінкою їх потенціалів в динаміці. Запропоновано методичні положення щодо інтегральної оцінки потенціалу машинобудівного підприємства, за допомогою якого досягається розв'язання системних протиріч і відбувається внутрішнє регулювання стратегії розвитку підприємства, необхідне для підвищення його конкурентоспроможності.

5. З метою удосконалення інструментарію стратегічного управління ПМП запропоновано методичний підхід щодо прогнозування результатів реалізації обраної стратегії розвитку ПМП. Ці прогнози розробляються за такими напрямками: по-перше, прогнозування за допомогою штучної нейронної мережі позиції потенціалу підприємства, що буде досягнута внаслідок втілення стратегічних змін стану та ефективності використання його ресурсних компонент; по-друге, прогнозування за допомогою регресійної динамічної моделі очікуваного обсягу реалізації продукції, якого підприємство може досягти завдяки обраним стратегічним змінам свого потенціалу. Це дає змогу виявляти резерви поліпшення стану й підвищувати ефективність використання ПМП.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Врода Ю. Ф. Инвестиционные стратегии как элемент системы стратегического управления / Ю. Ф. Врода // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. Випуск 189: В 5 т. – Т.IV. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 1235-1241.

2. Врода Ю. Ф. Оценка производственного потенциала при формировании механизма стратегического управления конкурентоспособностью машиностроительных предприятий / Ю. Ф. Врода // Економіка: проблеми теорії та практики. : зб. наук. пр. Випуск 187. –Т. 1. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004– С. 172-180.

3. Волик І. Н. Оценка производственного потенциала и эффективности использования экономических ресурсов машиностроительных предприятий / І. Н. Волик, Ю. Ф. Врода // Управління розвитком. Зб. наук. статей Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми управління економічними процесами промислових підприємств», (м. Харків, 14-15 лист. 2006 р.). – Х.: Вид. ХНЕУ. –2006. – №7 – С. 7-11.

4. Волик І. М. Розвиток основного капіталу – основа формування конкурентоспроможності машинобудівних підприємств / І. М. Волик, Ю. Ф. Врода // Актуальні проблеми економіки регіону. – Івано-Франківськ, 2006. – Вип. II. – С. 158-161.

5. Волик И. Н. Диагностика конкурентных преимуществ в системе стратегического управления конкурентоспособностью машиностроительного предприятия / И. Н. Волик, Ю. Ф. Врода // *Економіка розвитку*. – 2007. – №2(42) – С. 51-53.

6. Волик И. Н. Определение конкурентной позиции машиностроительного предприятия / И. Н. Волик, Ю. Ф. Врода // *Бизнес Информ*. – 2007. – №1-2. – С. 57-64.

7. Врода Ю. Ф. Определение стратегических направлений повышения конкурентоспособности машиностроительных предприятий / Ю. Ф. Врода // *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр.* – Вип. 226: В 3 т. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Т. II. – С. 476-489.

Тези доповідей

8. Врода Ю. Ф. Проблеми управління підприємством в умовах економічного росту / Ю. Ф. Врода // *Матеріали 2-гої Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління»*, (Харьков. 24 вересня 2001 р.). – Х.: ВЦ ХНУ. – 2001. – С. 25-26.

9. Врода Ю. Ф. Разработка программы развития промышленных предприятий с использованием современных технологий / Ю. Ф. Врода // *Сб. науч. трудов 6-го Международного молодежного форума «Радиоэлектроника и молодежь в XXI веке»*, (Харьков. 23-25 апр. 2002 г.). – Х.: УВВПЦ ХНУРЕ. – 2002. – Т.1. – С. 70-71.

10. Врода Ю. Ф. Стратегічне управління підвищенням конкурентоспроможності українських підприємств на основі розвитку інноваційних процесів / Ю. Ф. Врода // *Матеріали 2-гої Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми інноваційного розвитку в Україні»*, (Харків. 4-5 квіт. 2003 р.). – Х.: Вид. ХІУ. – 2003. – Вип. 11. – С. 105-109.

11. Врода Ю. Ф. Инвестиционные стратегии как элемент системы стратегического управления / Ю. Ф. Врода // *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр.* Вип. 187: В 4 т. . – Т.І. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 22-23.

12. Врода Ю. Ф. Развитие международных транспортных коридоров в Украине как важный фактор повышения конкурентоспособности отечественного машиностроения / Ю. Ф. Врода // *Вісник економіки транспорту і промисловості: зб. наук.-практ. статей 1-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України»*, (с.м.т. Коктебель, 3-5 червня 2004 р.). – Х.: Вид. УкрДАЗТ, 2004. – №7. – С. 81.

13. Врода Ю. Ф. Повышение конкурентоспособности машиностроительных предприятий на основе активизации инновационного развития / Ю. Ф. Врода // *Управління розвитком: зб. наук. статей Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні проблеми інноваційно-структурних перетворень в Україні»*, (Харків, 7-8 жов. 2005 р.). – Х.: Вид. ХНЕУ, 2005. – №3. – С. 11-12.

14. Врода Ю. Ф. Посилення конкурентоспроможності промислових підприємств України на сучасному етапі поживлення євроінтеграційних процесів / Ю. Ф. Врода, М. В. Врода // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми Сучасних наук: теорія та практика», (Дніпропетровськ, 1-8 червня 2005 р.). – Т.2.– Дніпропетровськ: Вид. «Наука і освіта», 2005. – С. 32-34.

15. Врода Ю. Ф. Диагностика производственного потенциала как элемент системы стратегического управления конкурентоспособностью предприятия / Ю. Ф. Врода // Економіка. Менеджмент невиробничої сфери: теорія, практика, перспективи: Всеукраїнська наукова конференція. (м. Ялта, 7 квіт. 2006 р.). – Т.1. – Ялта: 2006.– С. 15-18.

16. Врода Ю. Ф. Особливості вибору конкурентної стратегії машинобудівного підприємства в умовах активізації процесів інноваційного розвитку економіки / Ю. Ф. Врода // Зб. тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризику», (м. Львів, 11-13 травня 2006 р.). – Львів: ВПФ «Тріада-Плюс», 2006. – С. 245-246.

17. Врода Ю. Ф. Формирование системы стратегического управления конкурентоспособностью машиностроительного предприятий на основе расчета интегрального показателя оценки производственного потенциала / Ю. Ф. Врода // Управління розвитком: зб. наук. статей Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Сучасні економічні проблеми розвитку промислових підприємств», (м. Харків, 14-15 квіт. 2006 р.). – Х.: Вид. ХНЕУ, 2006. – №3 – С. 20-21.

18. Врода Ю. Ф. Механизм стратегического управления потенциалами машиностроительных предприятий / Ю. Ф. Врода // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики», (м. Харків, 11-12 верес. 2007 р.). – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – С. 40-43.

19. Врода Ю. Ф. Системный подход к корпоративному управлению конкурентоспособностью машиностроительных предприятий / Ю. Ф. Врода, М. В. Врода // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Корпорації та інтегровані структури: проблеми науки та практики», (м. Харків. 22-23 травня 2007 р.). – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – С. 17-20.

20. Врода Ю. Ф. Стратегическое управление конкурентоспособностью машиностроительных предприятий в индустриальных регионах Украины / Ю. Ф. Врода, М. В. Врода // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практики», (м. Харків. 20-21 квітня 2007 р.). – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – С. 86-89.

21. Волик И. Н. Использование технологий моделирования нейронных сетей в управлении потенциалом предприятия / И. Н. Волик, Ю. Ф. Врода // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики», (м. Харків. 22-23 травня 2008 р.). – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – С. 233-236.

АНОТАЦІЯ

Врода Ю. Ф. Оцінка та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка і управління підприємствами (по видах економічної діяльності). – Харківський національний економічний університет, Харків, 2009.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню процесу оцінки та формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу машинобудівного підприємства в сучасних умовах розвитку економіки України. Визначено, що потенціал машинобудівного підприємства є ключовим чинником, який дає можливість визначити процес формування конкурентних переваг машинобудівних підприємств відповідно до умов конкурентної боротьби.

Вдосконалено методичний підхід до прогнозування результатів реалізації стратегії розвитку потенціалу машинобудівного підприємства. За допомогою якого можуть бути виявлені резерви поліпшення стану і підвищення ефективності використання потенціалу і створення конкурентних переваг машинобудівного підприємства. Розроблені рекомендації дозволяють визначати позицію потенціалу машинобудівного підприємства серед сукупності інших підприємств даної галузі і прогнозувати зміну цієї позиції залежно від стратегічного напрямку розвитку потенціалу підприємства за допомогою побудови штучної нейронної мережі.

Основні положення роботи підтвержені практичними результатами їх впровадження на вітчизняних підприємствах машинобудівного комплексу.

Ключові слова: оцінка, формування, стратегічний напрям, розвиток, потенціал, машинобудівне підприємство, конкурентні переваги, прогнозування результатів, позиція потенціалу, штучна нейронна мережа.

АННОТАЦИЯ

Врода Ю. Ф. Оценка и формирование стратегических направлений развития потенциала машиностроительного предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Харьковский национальный экономический университет, Харьков, 2009.

Диссертационная работа посвящена исследованию процесса оценки и формирования стратегических направлений развития потенциала машиностроительного предприятия в современных условиях развития экономики Украины. Определено, что потенциал машиностроительного предприятия является ключевым фактором, который дает возможность определить процесс формирования конкурентных преимуществ машиностроительных предприятий в соответствии с условиями конкурентной борьбы. При выборе стратегического направления

развития потенциала предприятия следует учитывать особенности формирования стратегии одним предприятием или интегрированной структурой бизнеса. Определено, что для оценки потенциала машиностроительного предприятия необходимо применять интегральные показатели оценки состояния и эффективности использования потенциала предприятия с учетом влияния составляющих его ресурсных компонент. Предложено управление потенциалом машиностроительного предприятия рассматривать через взаимодействие трех уровней управления (оперативного, тактического, стратегического).

В соответствии с проведенными исследованиями сформулированы концептуальные положения, согласно которым формирование стратегии повышения конкурентоспособности машиностроительного предприятия в значительной мере зависит от эффективности управления его потенциалом. Определенно, что при управлении состоянием и эффективностью использования потенциала машиностроительных предприятий необходимо учитывать влияние внешних и внутренних факторов, которые определяют интенсивность конкуренции в машиностроительной отрасли.

Предложен методический подход, согласно которому процесс формирования стратегии развития машиностроительного предприятия должен базироваться как на оценке динамики изменения характеристик состояния и эффективности использования его потенциала, так и на сравнительной оценке позиции машиностроительного предприятия относительно уровня развития и эффективности использования потенциалов, достигнутых другими предприятиями. Такая оценка позволяет комплексно, системно охарактеризовать потенциал предприятия и существующую систему стратегического управления, которая обеспечивает его развитие.

Разработана совокупность типовых ситуаций, которые определяют приоритетные направления стратегических изменений потенциала машиностроительного предприятия. В результате появляется возможность обнаружить возникающие противоречия между внутренней стратегией машиностроительного предприятия и общей тенденцией развития совокупности машиностроительных предприятий, сформированной по отраслевым или территориальным признакам.

На основе разработанного методического подхода к прогнозированию результатов реализации стратегии развития потенциала машиностроительного предприятия с использованием искусственной нейросети могут быть обнаружены резервы улучшения состояния и повышения эффективности его использования. Разработанные рекомендации позволяют определять позицию машиностроительного предприятия среди совокупности других предприятий данной отрасли и прогнозировать изменение этой позиции в зависимости от выбранной стратегии развития предприятия.

Основные положения работы подтверждены практическими результатами их внедрения на отечественных предприятиях машиностроительного комплекса.

Ключевые слова: оценка, формирование, стратегическое направление, развитие, потенциал, машиностроительное предприятие, конкурентные

преимущества, прогнозирование результатов, позиция потенциала, искусственная нейронная сеть.

SUMMARY

Vroda Yu. F. Estimation and forming of strategic directions of development of potential of machine-building enterprise. – Manuscript.

Dissertation on competition of graduate degree of candidate of economic sciences on speciality 08.00.04 – Economics and Enterprises Management (on the types of economic activity). – Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2009.

Dissertation work is devoted research of process of estimation and forming of strategic directions of development of potential of machine-building enterprise in the modern terms of development of economy of Ukraine. Certainly, that potential of machine-building enterprise is a key factor which enables to define the process of forming of competitive edges of machine-building enterprises in accordance with the terms of competitive activity.

The methodical going is improved near prognostication of results of realization of strategy of development of potential of machine-building enterprise. By which can be found out backlogs of improvement of the state and increase of efficiency of the use of potential and creation of competitive edges of machine-building enterprise. The developed recommendations allow to determine position of potential of machine-building enterprise among the aggregate of other enterprises of this industry and forecast the change of this position depending on strategic direction of development of potential of enterprise by the construction of artificial neuron network.

The substantive provisions of work are confirmed the practical results of their introduction on the domestic enterprises of machine-building complex.

Keywords: estimation, forming, strategic direction, development, potential, machine-building enterprise, competitive edges, prognostications of results, position of potential, artificial neuron network.

ВРОДА ЮРІЙ ФЕДОРОВИЧ

**ОЦІНКА ТА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ
ПОТЕНЦІАЛУ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

**Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Підписано до друку 04.02.2009 р. Формат 60×90/16.

Папір офсетний. Друк офсетний. Обсяг 0,9 ум.-друк. арк.

Наклад 100 прим. Зам. № 31.

Надруковано міні-друкарні ТОВ «Рейтинг»

61002, Україна, м. Харків, вул. Сумська, 37

тел. (057) 700-53-51, 714-34-26